

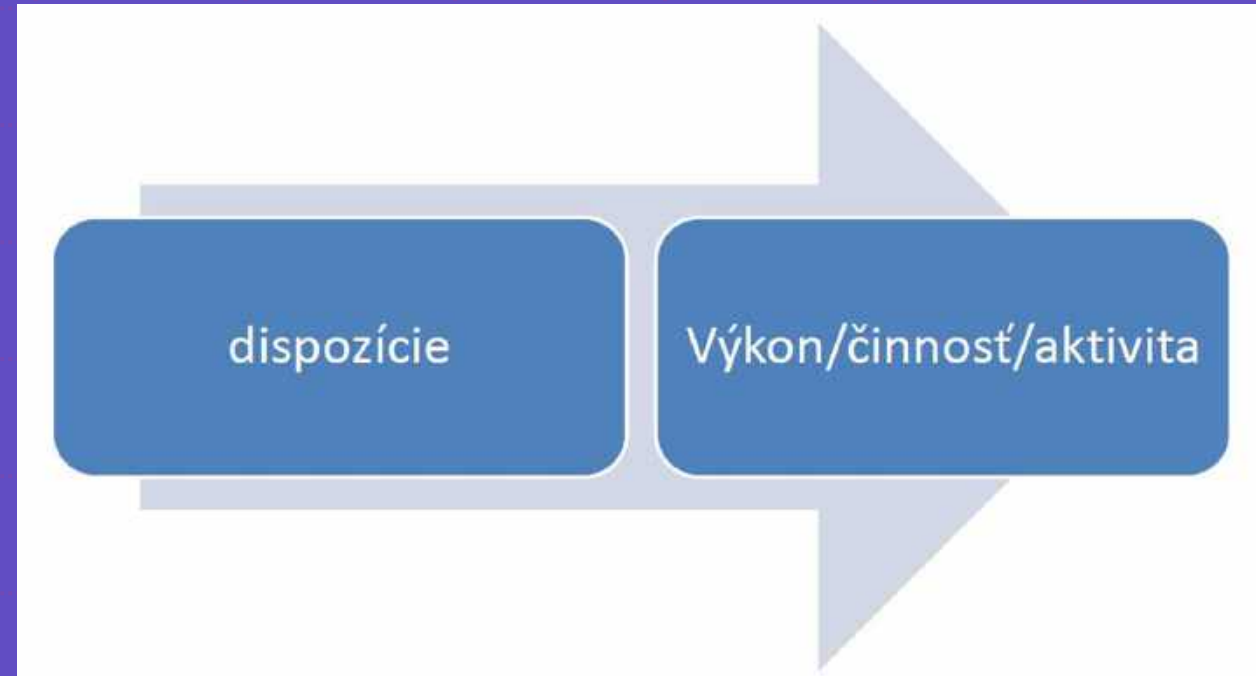
INTELIGENCIA - SCHOPNOSTI TVORIVOST'

INTELIGENCIA - SCHOPNOSTI

- Psychofyzické dispozície k výkonu;
- „súhrn psychických podmienok, ktoré sú nutné k uskutočneniu činnosti“ (Meili, 1987);
- Dispozície, ktoré umožňujú realizovať určité všeobecné alebo naopak špecifické aktivity, robia človeka vhodným k úspešnému vykonávaniu určitých kategórií či druhov činností, k určitej kvalite a úrovni riešenia situácií či problémov, vyrovnávaniu sa s určitými nárokmi, požiadavkami, životnými situáciami, prostredím (Mikšík, 2003).

- Veľmi dobre vieme aké sú rozdiely medzi ľuďmi – nie len v tom čo vedia a dokážu, ale aj v tom čo sú schopní sa naučiť. Nech už sa pustíme do čohokoľvek – anj, šachu, tenisu – každý z nás má určitý strop = úroveň, ktorú ešte môže dosiahnuť v prípade, že má optimálne podmienky, motiváciu a vytrvalosť. Tento osobný strop je daný pri narodení vrodenuou výbavou jedinca.
- Schopnosť – potenciál, možnosť, predpoklad pre učenie – zdokonaľovanie tej či onej oblasti.
- Psychofyzické dispozície k výkonu;
- Meili - „súhrn psychických podmienok, ktoré sú nutné k uskutočneniu činnosti“ (Meili, 1987);
- Mikšík - Dispozície, ktoré umožňujú realizovať určité všeobecné alebo naopak špecifické aktivity, robia človeka vhodným k úspešnému vykonávaniu určitých kategórií či druhov činností, k určitej kvalite a úrovni riešenia situácií či problémov, vyrovnávaniu sa s určitými nárokmi, požiadavkami, životnými situáciami, prostredím (Mikšík, 2003).

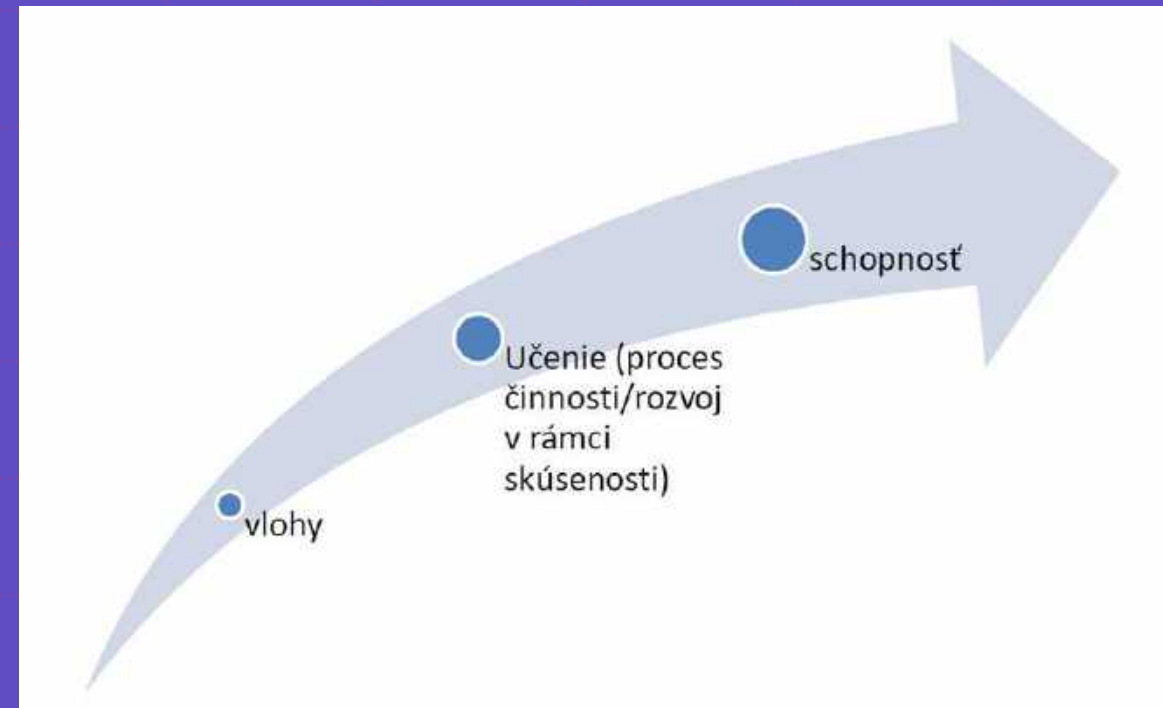
- Nejednoznačnosť v pojmach
- Dispozície –aptitude–
potencionalita– schopnosť naučiť sa
niečo (napr. šach, tenis)
- Výkon –ability–zručnosť (motorická;
skill; dovednosť) –kompetencia –to
čo už aktuálne jednotlivec vie, ovláda

VLOHY

- Základná báza, na ktorej sa každá schopnosť rozvíja;
- Vrodené a biologickým vývinom v procese ontogenézy podmienené vlastnosti nervovej sústavy;
- Napr. ľahkosť a rýchlosť vytvárania asociácií, percepčná citlivosť, a pod.
- **Talent**—vysoká úroveň niektorej zo schopností;
- **Nadanie**—súhrn vlôh určitého typu predpoklady k výkonu.

- Tá istá vloha môže vytvárať základ pre rozvoj **viacerých** schopností;
- Každá vloha v kombinácii s inými vlohami môže podmieňovať úspešnosť v diametrálne **rozdielnych činnostiach**;
- Každá schopnosť sa zakladá na súbore **viacerých vlôh**;

DRUHY SCHOPNOSTÍ

- **1. Dimenzie vnímania**–vizuálne rozlišovanie farieb, rozlišovanie zvuku...
- **2. Dimenzie psychomotoriky**–faktor sily, zrýchlenia...
- **3. Dimenzie inteligencie**–pamäť, myslenie, zovšeobecňovanie...

• Vývoj schopností

Faktory:

- Včasná stimulácia danej vlohy
- Systematické a intenzívne cvičenie už v detstve
- Navodenie a udržiavanie príslušnej motivácie

DEFINÍCIE INTELIGENCIE

Binet (1904) považoval inteligenciu za schopnosť chápať, usudzovať, byť vytrvalý a prispôbiť sa novým požiadavkám.

W. Stern (1912) definoval inteligenciu ako schopnosť učiť sa zo skúseností, prispôbiť sa, riešiť nové problémy, používať symboly, myslieť, usudzovať, hodnotiť a orientovať sa v nových situáciách na základe určovania podstatných súvislostí a vzťahov.

Jednotlivé definície zahŕňajú rôzne intelektové predpoklady:

- orientácia človeka v novo vzniknutých, doteraz neosvojených, neobvyklých situačných kontextoch
- prenikanie do podstaty problémových situácií
- zmocňovania sa prostredia
- osvojovania si skúsenosti.

INTELIGENCIA

- Úroveň sa prejavuje v:
 - **rýchlosti pochopenia;**
 - **logickosti úsudku;**
 - **správnom vystihnutí podstaty a významových súvislostí.**
- Inteligencia je **morálne neutrálnym pojmom.**

INTELIGENCIA A MERANIE

- $IQ = (MV/FV) * 100$
- Termíny debilita, imbecilita a idiocia boli nahradené – mentálna retardácia nahradenie pojmu mentálna retardácia: „*vývinová porucha intelektu*“
- Počiatky merania inteligencie sa spájajú s menom F. Galtona, ktorý ako bratranec Ch. Darwina predpokladal, že inteligencia je dedičná a považoval ju za kľúčovú vlastnosť, ktorá zvyšuje pravdepodobnosť prežitia u inak telesne slabého príslušníka ľudského druhu. V svojej knihe „Dedičný génius“ prišiel so svojim výskumom dedičnosti inteligencie, kde zistil, že slávni muži (N=977) sa stávajú otcami významných synov ďaleko častejšie ako priemerní muži. Predpokladal, že sa z generácie na generáciu prenáša typ nadania napr. umelecký, či vedecký. Podnetnosť prostredia, vzdelanie, či lepšie príležitosti nebral do úvahy. Galton sa domnieval, že najbystrejší jedinci majú vynikajúce perцепčné schopnosti, čo ho priviedlo k tvorbe prvých špecifických testov zameraných na kognitívne schopnosti. Išlo pri tom o jednoduché psychofyzické skúšky senzorickej diskriminácie, ostrosti zraku, sluchu, či reakčného času. Následne na tieto výskumy nadviazal jeho žiak James Cattell a zameral sa na súvislosti medzi výsledkami týchto testov a školskými známami respondentov, korelácie však boli veľmi nízke. Binet – Simon mali odlišné poňatie ľudského intelektu, ktorý chápali ako schopnosť dobre usudzovať, chápať a zdôvodňovať. Vytvorili sériu testov pre deti rôzneho veku, na základe čoho potom stanovili hranicu oddeľujúcu deti s priemerným a podpriemerným intelektom. Nadané deti zas dokázali riešiť úlohy určené pre starší vekový stupeň... Tak došlo až k zavedeniu výpočtu IQ ako podielu mentálneho a chronologického veku neskôr násobený 100. Termíny debilita, imbecilita a idiocia boli nahradené – mentálna retardácia nahradenie pojmu mentálna retardácia: „*vývinová porucha intelektu*“

- Zdroj Dočkal 2016
- pekne kopíruje Gausovu krivku

IQ	Pásmo	Približné percento populácie
nad 140	extrémny nadpriemer	1 %
130 – 139	vysoký nadpriemer	1 %
120 – 129	nadpriemer	8 %
110 – 119	vyšší priemer	15 %
90 – 109	priemer	50 %
80 – 89	nižší priemer	15 %
70 – 79	podpriemer	8 %
69 a menej	výrazný podpriemer	2 %

- Medzinárodná klasifikácia chorôb MKCH-10-2016 (zdroj: Národné centrum zdravotníckych informácií, k 31.7.2017) približuje viazanosť výsledku v IQ teste na konkrétny duševný prejav. Napr.
 - V prípade detského veku jedinec s IQ 50-69 sa prejaví problémami s učením v škole. V dospelosti je veľa jedincov s týmto výsledkom schopných pracovať, udržiavať dobré spoločenské vzťahy a byť prospešnými spoločnosti. Tento interval sa spája s označením F70 a miernej duševnej zaostalosti.
 - V prípade IQ 35-49 stredne ťažkú duševnú zaostalosť F 71 v praktickej rovine sa prejavujúcu výrazným oneskoreným vývinom v detstve, ale väčšina je schopná dosiahnuť určitý stupeň nezávislosti a schopnosti primerane komunikovať a nadobudnúť školské zručnosti. Život a práca dospelých v spoločnosti vyžaduje starostlivosť rôzneho stupňa.
 - IQ 20-37 a ťažká duševná zaostalosť F72 sa spája s nevyhnutnosťou stálej podpory
 - IQ pod 20 označujeme ako hlbokú duševnú zaostalosť F73 a ide o závažné obmedzenia samostatnosti, kontinencie, komunikácie a motoriky.

IQ	MV v dospelosti	Dg. – duševná zaostalosť	kód	Pravdepodobný výsledok
50-69	9-12 r.	mierna	F70	Problémy s učením v škole. Veľa dospelých je schopných pracovať, udržiavať dobré spoločenské vzťahy a byť prospešnými spoločnosti.
35-49	6-9 r.	stredne ťažká	F71	Výrazne oneskorený vývin v detstve, ale väčšina je schopná dosiahnuť určitý stupeň nezávislosti a schopnosti primerane komunikovať a nadobudnúť školské zručnosti. Život a práca dospelých v spoločnosti vyžaduje starostlivosť rôzneho stupňa
20-34	3-6 r.	ťažká	F72	potrebuje neustálu podporu
pod 20	Do 3 r.	hlboká	F73	závažné obmedzenie samostatnosti, kontinencie, komunikácie a pohyblivosti

Inteligencia ako všeobecná schopnosť

- Inteligencia ako všeobecná schopnosť + faktorové, systémové teórie a pod.
- Stern(1907) - „g“ faktor –optimálne prispôsobenie sa jednotlivca prostrediu

Spearman:

- „g“ faktor – sa uplatňuje pri riešení všetkých kognitívnych úloh a problémových situácií
- „s“ faktory -závisia na konkrétnom charaktere danej činnosti
- ľudia sa odlišujú úrovňou **mentálnej energie**, ktorú vkladajú do riešenia intelektuálnych úloh
- existujú subjektívne rozdiely v schopnosti využívať 3 kvalitatívne princípy poznávania: **porozumenie skúsenosti, odvodzovanie vzťahov a odvodzovanie korelátov**

FAKTOROVÉ TEÓRIE

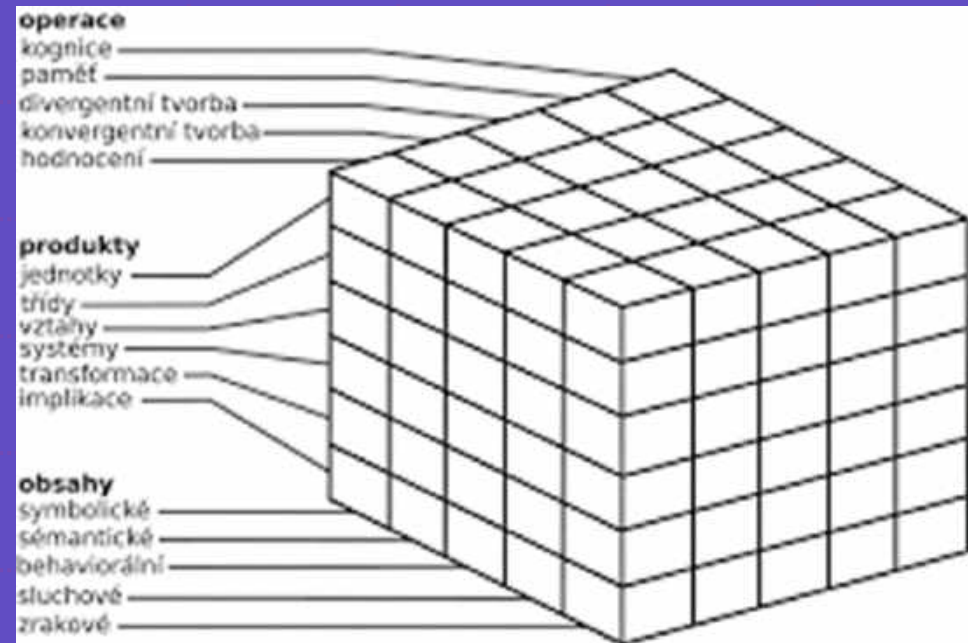
- Thorndike prišiel so svojim modelom v roku 1920, kedy v psychológii dominovalo poňatie inteligencie ako všeobecného faktora. Ako jeden z prvých si uvedomil značné obmedzenia tohto prístupu a navrhol model zložený z troch vzájomne nezávislých zložiek. Thorndike predpokladal, že inteligencia zahŕňa tri vzájomne nezávislé schopnosti: abstraktnú inteligenciu, mechanickú - konkrétnu inteligenciu a sociálnu inteligenciu.
- **Abstraktná inteligencia** - schopnosť verbálneho a symbolického myslenia
- **Konkrétna inteligencia** - schopnosť účelne ovládať svoje telo a manipulovať s predmetmi
- **Sociálna inteligencia** - schopnosť komunikovať s ľuďmi a orientovať sa a fungovať v sociálnych vzťahoch.
- Táto koncepcia je využiteľná napr. v personalistike a riadení ľudských zdrojov pri vytváraní a obsadzovaní pracovných miest. Je treba upozorniť, že jednotlivé zložky sú na sebe relatívne nezávislé. Pri rôznych pracovných úlohách a činnostiach sa rôznou mierou uplatňujú rôzne zložky inteligencie.

- Louis Leon Thurstone (1887-1955) je považovaný za jedného z najvplyvnejších autorov v oblasti psychometriky. **Jeho hlavným prínosom je teória 7 primárnych mentálnych schopností**, ktorých chápanie bolo v rozpore s jednotnými a hierarchickými modelmi ktoré navrhli Spearman alebo P. E. Vernon.
- Veľmi zvláštnym spôsobom Thurstone poprel existenciu všeobecného faktora inteligencie (slávneho "g faktora"), ktorému by boli podriadené ostatné kognitívne kapacity. Pre tohto autora **inteligencia by sa mala chápať ako súbor primárnych mentálnych schopností a teda nie je možné ju** redukovať na jedinú schopnosť (g-faktor).
- Spolu s autormi ako Charles Spearman a Raymond B. Cattell je Thurstone považovaný za jedného z hlavných priekopníkov **metód faktorovej analýzy v psychológii**.
- V prvom výskume použil Thurstone –56 skupinových intelligenčných testov; n=1500 : 14-15 ročným žiakom a identifikoval 9 primárnych mentálnych faktorov. Opakované výskumy potvrdili vždy 7 z nich a to:
 - 1. Verbálne chápanie - **Faktor verbálneho porozumenia je spojený s vedomosťami týkajúcimi sa jazyka** vo všetkých svojich prejavoch - slovná zásoba, sémantika, syntax alebo pragmatika. Patria sem testy porozumenia čítania, usporiadanie textových segmentov, pravopis, verbálne analógie atď..
 - 2. Verbálna fluencia - schopnosť človeka vydávať koherentné a štruktúrované verbálne sekvencie rýchlo a prirodzene. Na meranie, môžeme využiť rôzne **typy testov, ktoré zahŕňajú rýchlu tvorbu reči**; takže napríklad môžeme použiť klasický test, v ktorom majú byť uvedené mená zvierat, ktoré začínajú určitým písmenom.
 - 3. Čísla – Tieto Testy pozostávajú hlavne zo základných matematických výpočtov: sčítanie, odčítanie, násobenie a delenie. Ide väčšinou o jednoduché aritmetické výpočtové úlohy; najdôležitejšie aspekty sú **rýchlosť operácií a presnosť odpovedí**.

- 4.Priestorová vizualizácia - sa prejavuje v priestorovej orientácii, v reprezentácii objektov v priestore alebo v úlohách rotácie; vzhľadom na to, že ide o veľmi široké kapacity, často **priestorová spôsobilosť je rozdelená do dvoch alebo troch sekundárnych faktorov**. Príslušné testy zahŕňajú predikciu pohybu, porovnanie údajov z rôznych perspektív atď..
- 5.Pamäť - je spojená so špecifickým aspektom pamäte: **schopnosťou zachovať párové asociácie prvkov**. Týmto spôsobom nazeráme na meranie testov asociatívnej pamäte, ktoré zahŕňajú obrazy, slová (vo vizuálnom alebo zvukovom formáte).
- 6.Percepčná rýchlosť – pre tento subtest môžeme využiť všetky **kognitívne testy, ktoré sú založené na porovnaní medzi rôznymi prvkami** alebo pri identifikácii štruktúr a sekvencií. Preto schopnosť, ktorú Thurstone nazval „rýchlosťou vnímania“, odkazuje na rýchlosť, s akou sa nachádzame v podobnostiach a rozdieloch medzi viacerými položkami..
- 7.Induktívne usudzovanie – sa prejavuje schopnosťou nájsť všeobecné pravidlo na základe jednotlivých prípadov.

- Cattell(1971) - Sekundárna faktorová analýza údajov Thurstona
- **1.Fluidná** inteligencia –biologická a abstraktná inteligencia, ktorá je determinovaná hlavne geneticky. Je to vrodená časť inteligencie a manifestuje sa pri stretnutí s novou situáciou v schopnostiach abstraktne uvažovať, syntetizovať, systematizovať, rýchlo a efektívne spájať informácie prostredníctvom induktívneho a deduktívneho myslenia ako funkcií primárnych biologických a neurologických faktorov.
- **2.Kryštalizovaná** inteligencia –kultúrna a konkrétna inteligencia, ktorá je determinovaná prostredím, výchovou, vzdelaním, rozvíja sa tréningom a skúsenosťami. Uplatňuje sa tam, kde si situácia vyžaduje okrem schopnosti aj istú úroveň vedomostí a minulej skúsenosti.

- **J.P. Guilford (1967)** vytvoril trojrozmernou kombináciou 5 Kategórií **operácií**, 6 kategórií **produktov** a 4 kategórií **obsahov** - 120 hypotetických faktorov inteligencie.

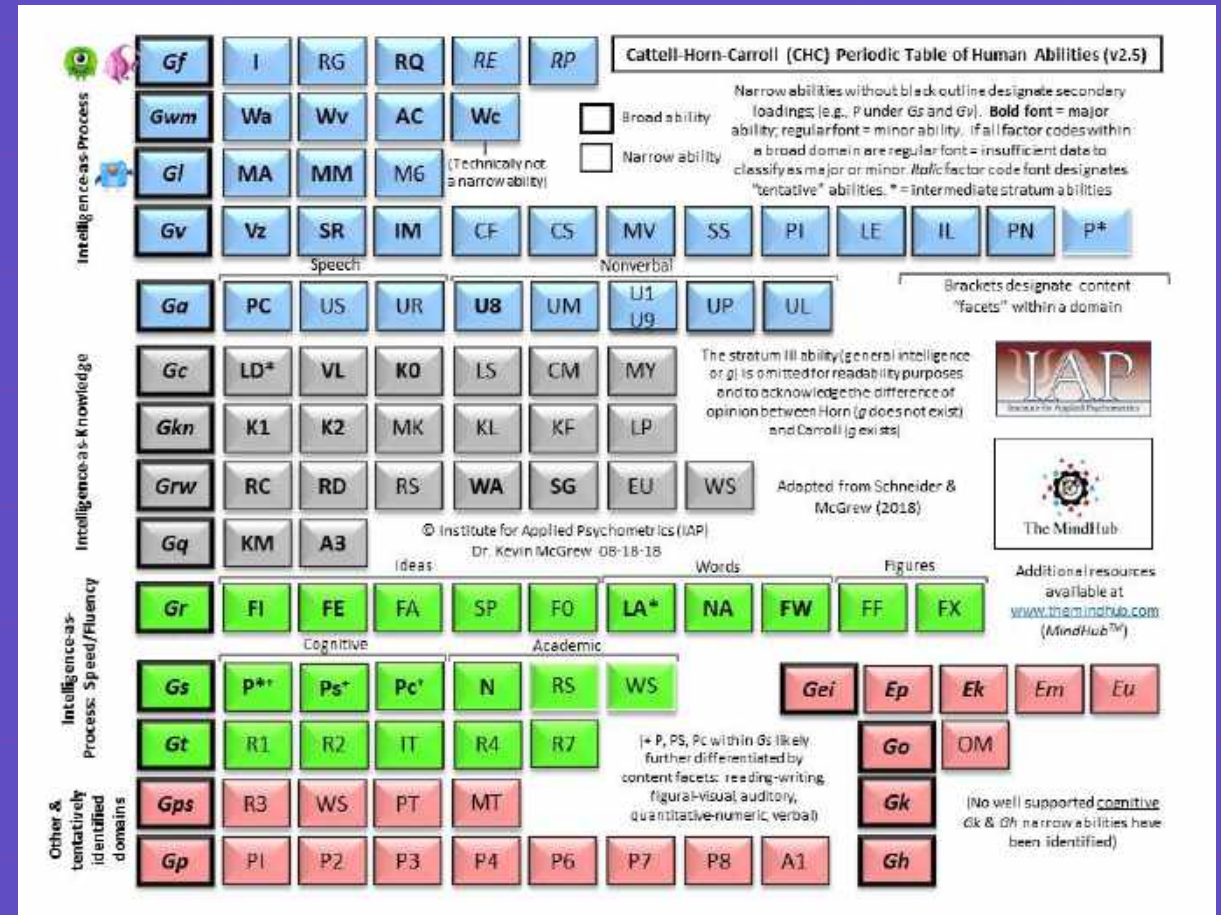

- Medzi súčasné vplyvné teórie inteligencie možno zaradiť Cattellov-Hornov-Carrellov model (McGrew, 2005), skrátene model inteligencie C-H-C, ktorý je založený na kombinácii Cattell-Hornovho modelu fluidnej a kryštalizovanej inteligencie a štandardného multifaktoriálneho modelu kognitívnych schopností Carrolla. Model C-H-C vychádza z výskumného presvedčenia, že kognitívne schopnosti existujú v troch vrstvách. Prvou je najnižšia vrstva, tzv. stratum, ktorú tvorí približne sedemdesiat úzko vymedzených schopností, druhú vrstvu tvorí osem až desať širších schopností a tretia vrstva je tvorená jednou všeobecnou intelektovou schopnosťou, označovanou ako g-faktor.
- Ide teda o akúsi periodickú tabuľku kognitívnych schopností človeka. Ako som už spomenula je to hierarchický model rozdeľujúci kognitívne schopnosti do 3 vrstiev podľa stupňa ich všeobecnosti. Pre zopakovanie:
- 1. Vrstva = veľké množstvo vysoko diferencovaných kognitívnych schopností ako je napr. slovná plynulosť, asociačná pamäť, či rýchlosť usudzovania. Tieto schopnosti sú v 2. vrstve spájané do všeobecnejších ako je krátkodobá pamäť, fluidná inteligencia, vizuálne procesy a pod. 3. najvyššiu vrstvu tvorí jediná všeobecná schopnosť označovaná ako g-faktor, alebo všeobecná inteligencia.
- Z danej teórie vychádza metóda testovania kognitívnych schopností Woodcock-Johnson International Editions (2003) batéria testov merajúca kognitívne schopnosti v siedmich výskumne spoľahlivo overených faktoroch: fluidná inteligencia, kryštalická inteligencia, dlhodobá pamäť, krátkodobá pamäť, sluchová percepcia, procesuálna rýchlosť a vizuálno-priestorová orientácia. Diagnostiku kognitívnych schopností môže napr. učiteľ realizovať len orientačne, na základe pozorovania výkonnosti žiakov v jednotlivých kognitívnych procesoch a môže ako prvý rodiča, psychológa upozorniť na ich nedostatočný vývin.

Keď sa potvrdí deficit vo vývine kognitívnych procesov, je potrebná ich stimulácia prostredníctvom viacerých intervencií, ktoré sú v kompetencii psychológa alebo špeciálneho pedagóga.

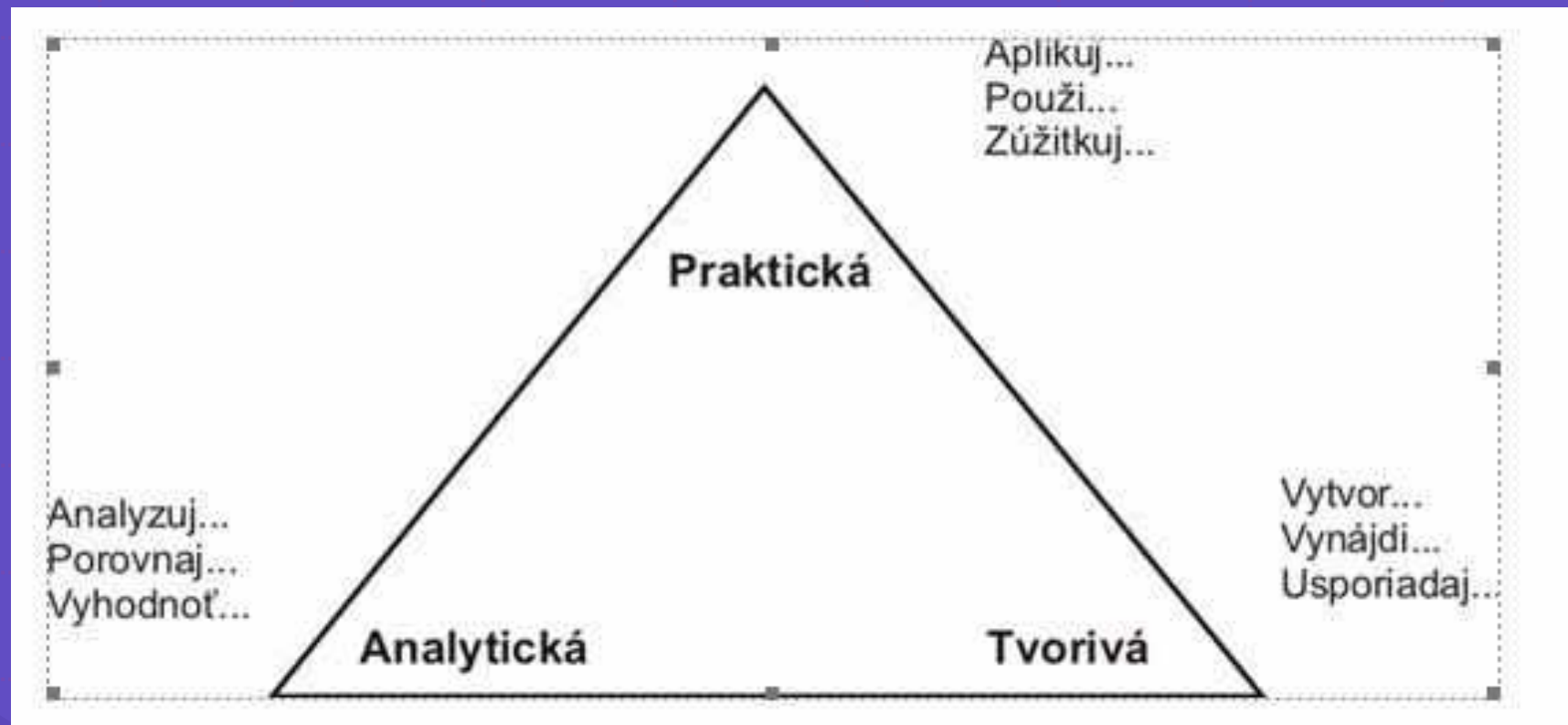

- Teória CHC sa stále vyvíja a spresňuje. Jej aktuálna podoba je na tomto obrázku, kde je vidno, že každá zo schopností je okrem názvu označovaná aj skratkou. Stručná definícia jednotlivých úzkych a širokých schopností je dostupná napr. na blogu Kevina McGrewa

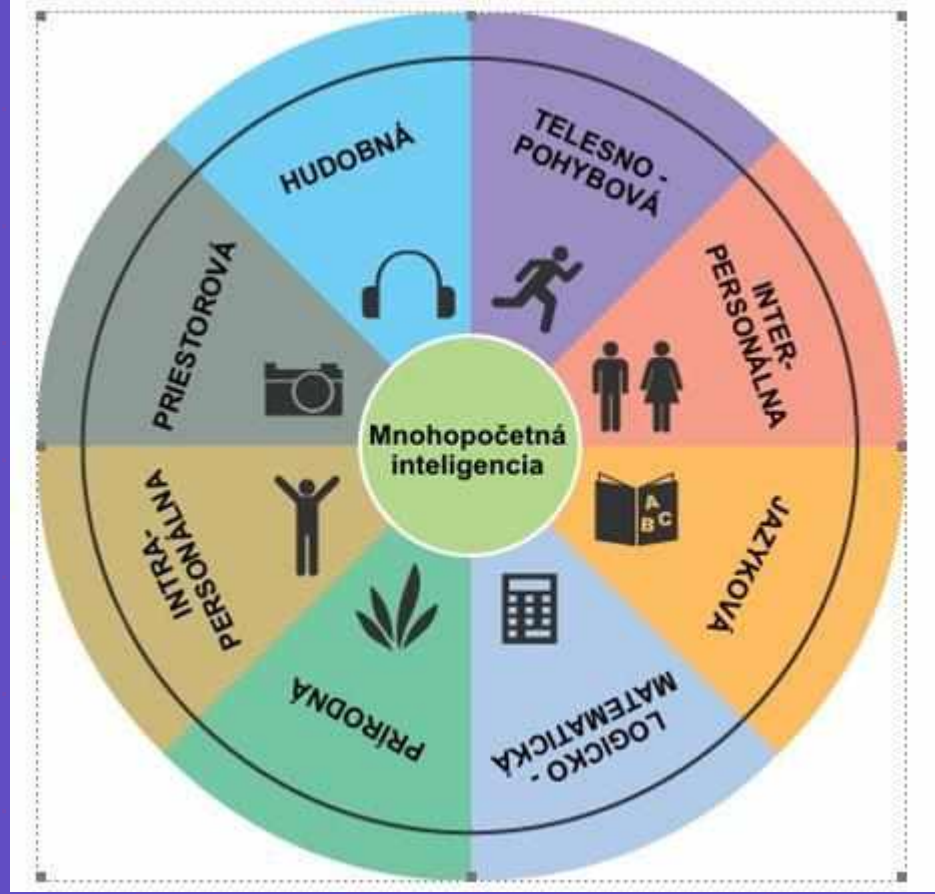
SYSTÉMOVÉ TEÓRIE INTELIGENCIE

- **Sternbergova triarchická teória inteligencie** patrí medzi systémové teórie a je v súčasnosti jednou z najvýznamnejších teórií známou pod názvom úspešná inteligencia. Sternbergovou snahou bolo vytvoriť teóriu inteligencie, ktorá by čo najlepšie predpovedala a vysvetľovala skutočnú úspešnosť v živote – obrázok
- **Analytická inteligencia** – schopnosť efektívne analyzovať situáciu. Rozoznať problém, formulovať ho, pracovať s informáciami a vyriešiť ho. (*Zahrňa komponenty obsiahnuté v bežných intelligenčných testoch.*)
- **Tvorivá inteligencia** – schopnosť vymýšľať, vybočiť zo štandardných postupov, produkovať zaujímavé, neobvyklé nápady.
- **Praktická inteligencia** – schopnosť realizovať idej, nápady a riešenia v bežných situáciách v praxi tak, aby z toho mal daný jednotlivec prospech. Za dôležitý aspekt praktickej inteligencie považoval sociálnu inteligenciu.

MULTIDIMENZIONÁLNA INTELIGENCIA

- **Gardnerova teória** mnohopočetnej inteligencie je založená na tom, že autor do inteligencie zahrnul aj iné schopnosti dovtedy označované ako špeciálne. *(Tým, že o určitej schopnosti povieme, že i ona je určitým druhom inteligencie, označíme ju za rovnako dôležitú ako inteligencia vo všeobecnosti.)* Gardner popisuje nasledovné druhy inteligencie:
- **1.Jazyková (lingvistická) inteligencia** – schopnosť rozlišovať rečových zvukov, cit pre poriadok slov, schopnosť rozumieť reči, hovoriť, čítať, písať... *(vysokú úroveň mávajú spisovatelia...).*
- **2.Hudobná (muzikálna) inteligencia** – schopnosť jemnej diferenciácie melodických, rytmických a harmonických štruktúr, uplatňuje sa pri speve, komponovaní, dirigovaní... *(vysokú úroveň mávajú hudobní dirigenti, skladatelia...).*
- **3.Logicko-matematická inteligencia** – schopnosť abstrahovať, logicky myslieť, pracovať so symbolmi, prejavuje sa pri vedeckom myslení, riešení logických hádaniek, problémov... *(vysokú úroveň mávajú filozofi, matematici....).*
- **4.Priestorová inteligencia** – schopnosť mentálne manipulovať s priestorovými predstavami rôznych objektov, vytvárať si zrkové - priestorové predstavy... *(vysokú úroveň mávajú architekti, navigátori, orientační bežci...).*
- **5.Telesno-pohybová (kinestetická) inteligencia** – schopnosť rozlišovať pamätať si a kontrolovať jemné odtiene pohybov svojho tela pri lokomócii, alebo manipulácii s predmetmi. Ide o schopnosť ovládať svoje telo a využívať ho na realizáciu cieľavedomých a koordinovaných pohybov *(vysokú úroveň mávajú tanečníci, športovci, chirurgovia...).*
- **6.Intrapersonálna inteligencia** – schopnosť rozlišovať a chápať obsahy vlastného prežívania, orientovať sa v sebe, schopnosť sebareflexie. Ide o porozumenie sebe samému, svojim emóciám a činom *(vysokú úroveň mávajú budhisti).*
- **7.Interpersonálna inteligencia** – citlivosť na správanie iných ľudí, schopnosť odhadnúť ich prežívanie a orientácia v ňom. Ľudia s vysokou úrovňou tejto inteligencie *(psychoterapeuti, učitelia...)* dobre rozumejú iným ľuďom a medziľudským vzťahom. Podobným pojmom je sociálna inteligencia.

SOCIÁLNA INTELIGENCIA

E.L. Thorndike (1920) rozlišoval:

- konkrétnu inteligenciu;
- abstraktnú inteligenciu;
- sociálnu inteligenciu – schopnosť jednat' s ľuďmi a riešiť medzil'udské konflikty.

H.J. Berger – sociálna inteligencia je schopnosť, ktorá človeku pomáha riešiť problémy každodenného života.

SOCIÁLNA INTELIGENCIA je schopnosť chápať sociálne súvislosti na rozdiel od tradičných verbálnych alebo názorových foriem myslenia.

- Relatívne starším popisovaným druhom inteligencie je **sociálna inteligencia**, ktorej koncept zaviedol Thorndike v r. 1920. Hoci má používanie tohto pojmu v psychológii dlhú tradíciu, je jeho užitočnosť problematizovaná aj vzhľadom k pojmovej nejasnosti nakoľko sa v podobnom význame používajú napríklad označenia ako emocionálna inteligencia, praktická inteligencia, sociálna kompetencia... Druhým problémom je vymedzenie konštruktu sociálnej inteligencie. Niektoré z definícií zdôrazňujú kognitívne komponenty, najmä schopnosť porozumieť iným ľuďom (napr. Barnes, Sternberg, 1986), iné definície kladú dôraz na správanie, čiže schopnosť úspešne pôsobiť na iných ľudí....
- *(Podľa pôvodnej definície Thorndikea z r. 1920, kde okrem konkrétnej a abstraktnej inteligencie vyčlenil aj sociálnu inteligenciu, ktorú definoval ako schopnosť porozumieť a riadiť mužov a ženy, chlapcov a dievčatá – konať rozumne v ľudských vzťahoch. V podobnom duchu definuje sociálnu inteligenciu Marlowe, Jr. (1986), keď ju chápe ako schopnosť porozumieť iným ľuďom a sociálnym interakciám a uplatniť tieto poznatky vo vedení a ovplyvňovaní iných ľudí pre vzájomne uspokojivé výsledky. Blízkosť vymedzení je zrejmá, hoci ich delí viac ako polstoročie. Obe obsahujú ako kognitívny, tak behaviorálny aspekt.)* Najprepracovanejší model sociálnej inteligencie priniesol Guilford, ktorý v teoretickej rovine odvodil až 30 faktorov sociálnej inteligencie. Chápe ju ako súbor schopností zaobchádzať so sociálnou informáciou. Mnohé výskumy potvrdili relatívnu nezávislosť takto chápanej sociálnej inteligencie na iných formách inteligencie.

EMOCIONÁLNA INTELIGENCIA

E.L. Shapiro (1998)

Ide o súčasť personálnej alebo sociálnej inteligencie a zahŕňa schopnosť sledovať, analyzovať vlastné emócie ako aj emócie iných ľudí.

- schopnosť vcítiť sa do iných ľudí a riadiť city tak aby došlo k zvýšeniu kvality života;

D. Goleman (1997) – úspešné zvládnutie medziľudských vzťahov a zároveň úspešné sebaovládanie.

Sebavedomie, sebariadenie, sebamotivácia, empatia, angažovanosť

- Koncept **emocionálnej inteligencie**, intenzívne rozvíjaný najmä v období posledných desiatich rokov, sa svojím obsahom veľmi blíži chápaniu sociálnej inteligencie. Samotný pojem emocionálna inteligencia ako prvý použili Salovey a Mayer (1990). Definovali ju ako schopnosť monitorovať emócie (svoje vlastné, ale aj iných ľudí), rozlišovať medzi nimi a využiť tieto informácie v regulácii svojho myslenia a konania. Chápali ju ako súčasť, resp. zložku sociálnej inteligencie. Masívne rozšírenie štúdia emocionálnej inteligencie je však spojené najmä s menom Golemana. Jeho publikácia z roku 1995 - 97 s rovnomeným názvom sa stala bestsellerom, výrazne ovplyvnila mnohých ďalších autorov z rozličných oblastí psychológie a príbuzných vedných disciplín. (*Goleman upozornil na to, že pre život nie je dôležitá len akademická („kognitívna“), ale aj emocionálna inteligencia.*) Vyčlenil niekoľko dimenzií emocionálnej inteligencie, ktoré zahŕňajú poznávanie a ovládanie vlastných emócií, sebamotivovanie (*regulovanie emócií vo väzbe na stanovené ciele*), empatiu voči iným a sociálnu obratnosť (*schopnosť ovplyvňovať priebeh emočných procesov u iných ľudí*). Okrem toho poukázal aj na to, akým spôsobom emocionálna inteligencia podmieňuje úspešnosť človeka v práci (Goleman, 1997). Päť širších typov schopností, ktoré sú pre emocionálnu inteligenciu dôležité sú: Sebavedomie, sebariadenie, sebamotivácia, empatia a angažovanosť.

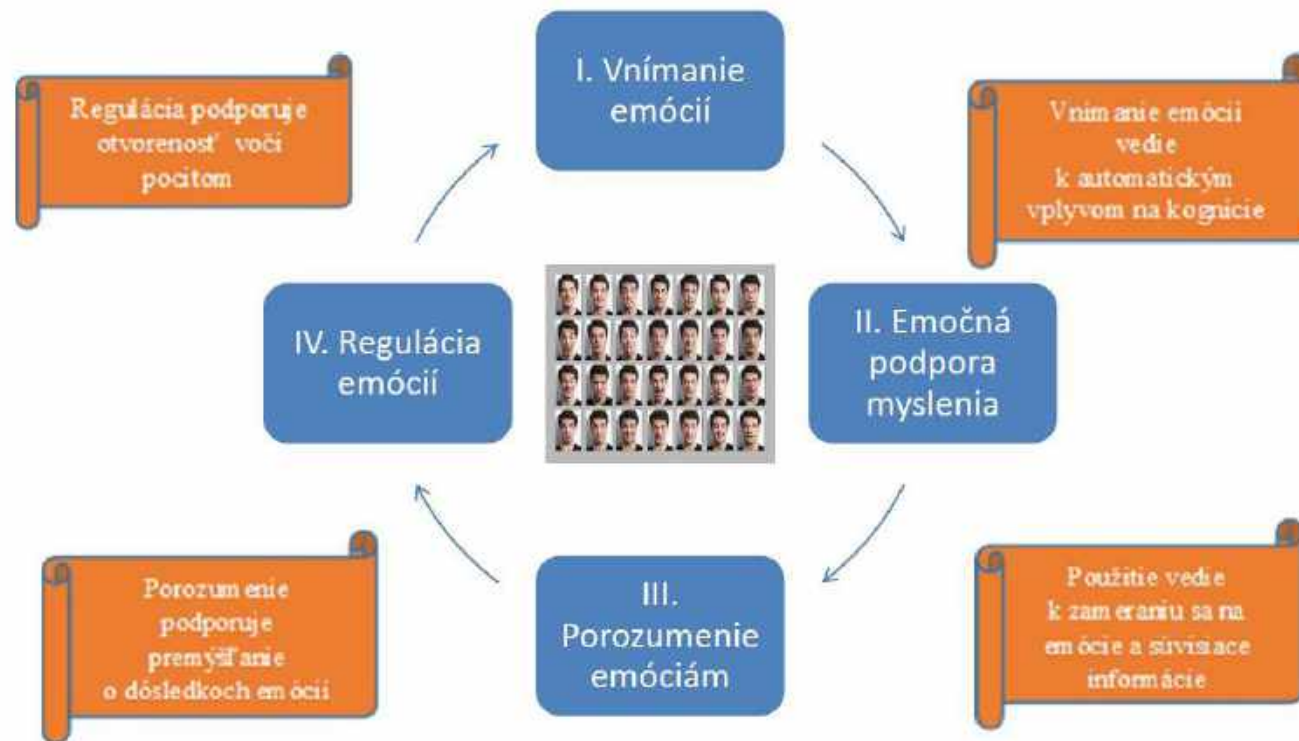
Schopnosť – Mayer;

Črta – zmiešané modely – Bar-On, Petrides

- Skúmanie emocionálnej inteligencie vo svete viedlo k tomu, že vznikli dva základné prístupy k jej poznávaniu. Prvý z nich chápe emocionálnu inteligenciu ako schopnosť-
- „Emočná inteligencia zodpovedá schopnosti **rozpoznať významy** emócií a ich vzájomné vzťahy, ako **iuvažovať a riešiť problémy** na ich základe. Emočná inteligencia je zahrnutá v kapacite vnímať emócie, **asimilovať** pocity založené na emóciách, **porozumieť informáciám** z týchto emócií a **riadiť** ich“. (Mayer, Caruso, Salovey, 1999, s. 267)
- Druhý prístup spája emocionálnu inteligenciu so súborom emocionálnych osobnostných črt. V takomto prípade sa hovorí o črtovej emocionálnej inteligencii. V rámci tohto druhého ponímania sa uvádzajú aj zmiešané modely emocionálnej inteligencie, kde ide o spojenie emocionálnych schopností a emocionálnych osobnostných črt.
- Za najprepracovanejší model črtovej emocionálnej inteligencie sa považuje model Petridesa. Uvedený autor vymedzuje črtovú emocionálnu inteligenciu alebo črtovú emocionálnu sebaúčinnosť ako konšteláciu emočne pripísaných seba-percepcií, lokalizovaných na nižšej úrovni osobnostnej hierarchie (Petrides, 2009, s.12). Petrides na meranie črtovej emocionálnej inteligencie zostrojil viac verzií dotazníkov pre deti, adolescentov a dospelých pod názvom TEIQue (Trait Emotional Intelligence Questionnaire). Oboch prístupov sa ešte dotkneme.

EI AKO SCHOPNOSŤ

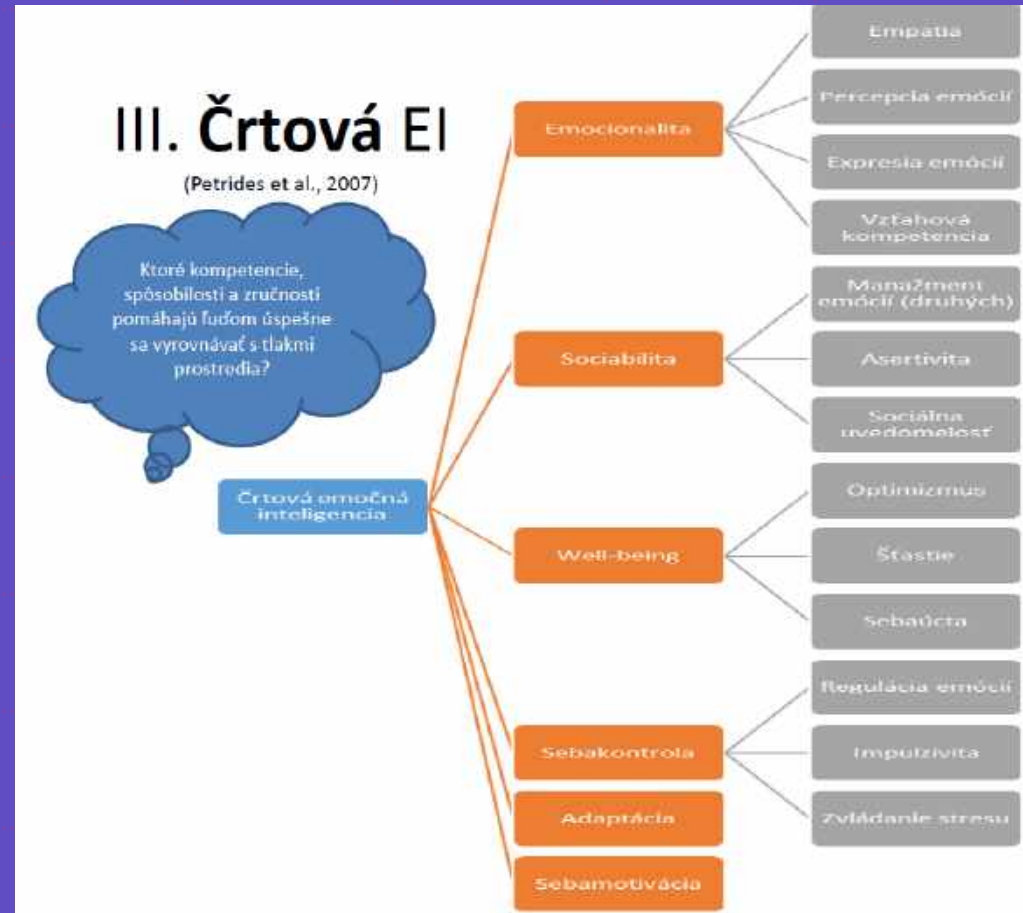
Vetvy EI

- EI ako schopnosť= Model EI ako **schopnosti**(Mayer et al., 1997; revidovaný v 2016)
- **Vnímanie emócií**
 - Identifikácia emócií vo **vlastných** fyzických stavoch, pocitoch a myšlienkach
 - -Vnímanie emócií **druhých** prostredníctvom ich hlasu, výrazu tváre, jazyka, správania
 - - Vnímanie emočného obsahu prostredí, v umení, v hudbe
 - - Presné **vyjadrenie** emócií, keď je to želané
 - - Porozumenie tomu, ako je vyjadrenie emócií závislé od **kontextu a kultúry**
 - - **Odlíšenie** presných a nepresných emočných prejavov
 - -Identifikácia **klamlivých a nečestných** emočných vyjadrení.
- **Emocionálna podpora myslenia**
 - - Výber problémov na základe poznania toho, ako môže prebiehajúci emočný stav **uľahčiť poznávanie**
 - - Využitie **zmien v náladách** k vytvoreniu rôznych kognitívnych perspektív
 - - Vytvorenie priorít pre myslenie zameraním **pozornosti** podľa aktuálnych pocitov
 - - Vytváranie emócií ako prostriedkov k vzťahovaniu sa k **zážitkom** druhých ľudí
 - - Vytváranie emócií ako **pomôcok** pre posudzovanie a pamäťové procesy

- **Porozumenie emóciám**
- - **Pomenovanie** emócií a vytváranie vzťahov medzi nimi
- - **Určenie** spúšťačov, významu a dôsledkov emócií
- - Odhadnutie situácie, ktorá má tendenciu spustiť emócie
- - **Odlišovanie** medzi emóciami a náladami
- - Porozumenie **komplexným a zmiešaným** emóciám
- - Rozpoznanie pravdepodobných **prechodov** medzi emóciami
- - Predvídanie pravdepodobných **budúcich** emócií
- Porozumenie **kultúrnych odlišností** v hodnotení emócií
- **Regulácia emócií**
- - Efektívne **riadenie** vlastných emócií a emócií druhých k dosiahnutiu želaných výsledkov
- - Zhodnotenie **stratégií** k udržaniu, redukcii, zvýšenia intenzity emočnej odpovede
- - Monitorovanie emočnej odpovede k ovplyvneniu jej **primeranosti**
- - **Zapojenie** sa do emócií ak sú nápomocné; presunutie ak nápomocné nie sú
- - **Otvorenosť** k príjemným i nepríjemným pocitom.

EI – ČRTOVÝ PRÍSTUP

- Ako som už uviedla, za najprepracovanejší model črtovej emocionálnej inteligencie sa považuje model Petridesa. Uvedený autor vymedzuje črtovú emocionálnu inteligenciu alebo črtovú emocionálnu sebaúčinnosť ako konšteláciu emočne pripísaných seba-percepcií, lokalizovaných na nižšej úrovni osobnostnej hierarchie (Petrides, 2009, s.12).
- **1. Emocionalita** alebo seba-pôsobnosť pri vnímaní a vyjadrovaní emócií integruje:
 - -Empatia
 - -Percepcia emócií
 - -Expresia emócií
 - -Vzťahová kompetencia
- **2. Sociabilita** ako účinnosť v oblasti interpersonálnych interakcií a pri riadení a usmerňovaní emócií druhých zahŕňa:
 - -Manažment emócií (druhých)
 - -Asertivita
 - -Sociálne uvedomenie
- **3. well-being** čiže osobnostné dispozície –osobná pohoda prameniaca z vnímaných úspechov z minulosti a pozitívnych očakávaní do budúcnosti spája:
 - -Optimizmus - budúcnosť
 - -Šťastie – terajší stav
 - -Sebaúcta
- **4. Sebakontrola** ako seba-pôsobnosť pri regulovaní emócií a impulzov pokrýva:
 - -Emočná regulácia
 - -Impulzivita
 - -Zvládanie stresu

KRITIKA KONCEPTOV EI

- Používanie pojmu „**inteligencia**“ pri črtových modeloch: prevládajúce nálady $\neq$ schopnosť;
- Niektoré „črty“ emocionálnej inteligencie majú len **nepriamy vzťah k emocionálnym procesom**;
- Napriek tomu, že črty predikujú úspech jednotlivca, nejedná sa o zložku inteligencie;

TVORIVOSŤ

Skupiny definícií tvorivosti:

1. **Definície umiestňujúce tvorivosť do skupiny intelektových operácií (Guilford, Simon).**
2. **Definície prezentujúce tvorivosť ako proces a produkt (Jurčo, Rubinštejn).**
3. **Definície vychádzajúce zo schopností človeka (Baron, Landauová)** „tvorivosť je schopnosť produkovať nové a prijateľné...“
4. **Definície približujúce sa osobnostnému poňatiu (MacKinnon)**
5. **Interakčné definície (May, Rogers, Maslow)** „pravá kreativita je produktom zdravej otvorenej a s prostredím komunikujúcej osobnosti“

Tvorivé aktivity nemožno skúmať oddelene od ich sociálneho a kultúrneho kontextu.

- **Sokrates, Platón, Aristoteles** – podstata tvorby a charakter tvorcu
- **Renesanční filozofi** – sústredenie pozornosti na génia ako nástroj tvorby
- **19. stor.** - vplyvom prevratných objavov = zvýšený záujem o vedeckú a umeleckú tvorivosť
- **20. stor.** – počiatky systematického skúmania tvorivosti
- **1950** - Psychológia tvorivosti
- **J.P. Guilford**
- **E.P. Torrance**
- **J.G. Young**
- Inteligenčné testy sú konštruované tak, aby respondent našiel jedinú správnu odpoveď, čo do značnej miery zjednodušuje a urýchľuje prácu odborníkom pri vyhodnocovaní testu a hodnotení výkonu. Avšak „inteligentné správanie“ spočíva často v tom, že nachádzame jedno z mnohých správnych riešení. Guilford prišiel s rozlíšením divergentného myslenia (*myslenie, ktoré vedie k viacerým alternatívnym riešeniam problému*) od konvergentného (*myslenie vedúce k jedinému správne riešeniu*). Schopnosť divergentného myslenia je súčasťou tvorivosti, ktorá sa v súčasnosti dostáva viac a viac do popredia záujmu vedcov, učiteľov, vychovávateľov, ale i ekonómov a manažérov. Veľké množstvo definícií a prístupov k tvorivosti v súčasnosti vedie k potrebe systematizovať a nejako utriediť všetky parciálne informácie o tomto konštrukte. Tvorivosť ako taká môže byť definovaná ako schopnosť produkovať nové neobvyklé nápady a riešenia. Stretávame sa s prístupmi, ktoré chápu tvorivosť ako proces, produkt, skupinu schopností, či osobnostnú črtu. Z historického hľadiska možno ako najvýznamnejší prínos k tvorivosti, z hľadiska tvorivých schopností, hodnotiť prístup Guilforda a Torranceho, ktorí prišli s koncepciou základných faktorov divergentného (*tvorivého*) myslenia, kde zaraďujú:
 - Fluenciu... Na tomto slajde vidíte

- Young - kreativita je sebvýjadrenie, sebarealizácia a aktualizácia nášho potenciálu v zmysle vymyslieť, vytvoriť niečo nové a hodnotné, pretvárajúc tak niečo čo je, na niečo „lepšie“.
- Zelina – Zelinová – tvorivosť je produkcia nových hodnotných nápadov, riešení a myšlienok.
- Bean – tvorivosť je proces, v ktorom jednotliviec vyjadruje svoju základnú podstatu prostredníctvom určitej formy alebo média takým spôsobom, ktorý v ňom vyvoláva pocit uspokojenia.

PRÍSTUPY K TVORIVOSTI

- MacKinnon uvádza 4 hlavné komponenty tvorivosti:
- **tvorivý produkt**, - predstavuje nový a vhodný výstup tvorivej činnosti; kritériá tvorivého produktu – Szobiová = Novosť, Neobvyklosť, Hodnotnosť, Užitočnosť, Prekvapivosť, Primeranosť;
- Objektívny tvorivý produkt = spoločenský význam a posun vývoja v danej oblasti dopredu.
- Subjektívny tvorivý produkt = nemá spoločenský význam ani neprináša pokrok spoločnosti, ale má nesmierny význam pre vývin osobnosti.
- **tvorivý proces** - postupnosť myšlienok a činov, ktoré vedú k tvorivému produktu.
- proces prežívania vnútornej stimulácie subjektu a spracovania podnetov, ktoré prichádzajú z vonkajšieho prostredia.
- Fázy Stretnutie – identifikovanie problému, **Preparácia** – zhromažďovanie informácií, Koncentrácia – úsilie na vyriešenie problému, **Inkubácia** – nevedomé riešenie problému, **Illuminácia** (inšpirácia) – náhly príchod riešenia, **Verifikácia** – overenie vhodnosti riešenia, Persuázia – presvedčenie iných o našom riešení.
- **tvorivá osobnosť** = Tolerancia k nejednoznačnosti, Ochota prekonávať prekážky a byť vytvalý, Ochota k sebarozvoju, Ochota riskovať, Odvaha mať vlastné presvedčenie...
- **tvorivá situácia (prostredie podporujúce – brzdiace tvorivosť)**. Percepčné bariéry, Bariéry kultúry a prostredia, Emocionálne bariéry, Intelektové bariéry

TVORIVOSŤ A KOGNITÍVNE PROCESY

Tvorivosť – najvyššia kognitívna funkcia, ktorá v sebe zahŕňa všetky:

- nižšie funkcie (vnímanie, pamäť...),
- nižšie konvergentné procesy (rozpoznanie, definovanie javov...),
- vyššie konvergentné procesy (syntéza, analógia...),
- hodnotenie,
- tvorivé myslenie.

VNÍMANIE

FLOWERS a GARBIN – zdôrazňujú, že mnoho produktov tvorivej činnosti nie sú iba spontánne výtvory, ale sú výsledkom úsilia viazaného na spätnoväzebné hodnotenie spojené práve s percepciou.

= **konfigurálna koncepcia tvorivosti** – na človeka v procese tvorivosti vplývajú 3 faktory:

1. **Relatívna uvoľnenosť mimovoľných procesov** organizácie vnímania – *neobvyklé vnemy, ktoré môžeme pripísať odychýlkam od normálneho vnímania,*

2. **Sila vôľou ovládaných procesov vnímania** – *vedomá mentálna aktivita produkujúca neobvyklé reprezentácie,*

3. **Spontánne generovanie neobvyklých obrazov** – *náhle nahliadnutie, vnuknutie.*

- relatívny podiel týchto 3 faktorov na tvorivosti sa mení v závislosti od vonkajších faktorov (situácie) a interindividuálnych rozdielov vo vnímaní.

- Znamy tvorivých ľudí z aspektu percepcie:

- = využívanie viacerých zmyslových modalít,
- = citlivosť k nevýznamným detailom,
- = schopnosť intenzívne vnímať,
- = schopnosť prekonávať percepčné stereotypy,
- = vnímanie všetkých stránok predmetov a javov

- Guilford – vnímanie nemožno považovať za pasívny proces – pasívne kopírovanie skutočnosti, ale za živý tvorivý proces.

POZORNOSŤ

Tvorivosť sa spája predovšetkým s:

- **Rozsahom pozornosti** – tvoriví ľudia dokážu zachytiť väčší počet prvkov často izolovaných – nesúvisiacich s objektom záujmu,
- **Rozdeľovaním pozornosti** - tvoriví ľudia majú súčasne rozpracovaných viacero diel, ktoré dokončujú súčasne,
- **Prenášaním pozornosti** - tvoriví ľudia sa vyznačujú „pohyblivou pozornosťou“,
- **Koncentáciou pozornosti** - tvoriví ľudia sa dokážu intenzívne ponoriť do činnosti a zotrvať v nej.
- v každej z fáz tvorivého procesu je dominantný iný druh pozornosti:

Prípravná fáza – prevaha úmyselnej pozornosti,

Inkubačná fáza - prevaha neúmyselnej pozornosti

Illuminačná fáza – čo bolo nevedomé stáva sa vedomím,

Verifikačná fáza – výsledok je vedomo cielene pozorovaný a porovnávaný s predstavou o ideálnom výsledku.

- pre tvorivosť je významný - stav uvoľnenej pozornosti, ako i optimálnej, pohyblivej, koncentrovanej a dlhodobej pozornosti.

PAMÄŤ

= pamäť a tvorivosť môžu mať rozdielne ciele, ale zahŕňajú rovnaké procesy a navzájom sa ovplyvňujú,

ARBET – zdôrazňuje Walkerovej teóriu – podľa ktorej vyššia pozornosť venovaná informácii zvýhodňuje jej reprodukciu,

- tvoriví jedinci pri zapamätávaní materiál kódujú v zmenenej – zovšeobecnenej podobe a pri vybavovaní sa intuitívne opierajú o menej obvyklé kľúče,

- Vplyv pamäte na tvorivosť môže byť:

- **Pozitívny vplyv:**

- určitý druh informácií je pre riešenie problému užitočnejší ako iný druh informácií,

- tvorivá hodnota informácie je funkciou kontextu, v ktorom bola zapamätaná.

- **Negatívny vplyv:**

- pamätanie si minulých skúseností môže obmedzovať flexibilitu myslenia a inhibovať produkciu tvorivých riešení,

- - fixácia na staré stratégie riešenia

FANTÁZIA

Fantázia sa zúčastňuje na tvorivosti v 3 rovinách:

1. **Vytvára niečo nové**
 2. **Predbieha súčasnosť**
 3. **Vytvára obrazy momentálne i v budúcnosti neexistujúcich predmetov**
- **Pre tvorivosť sú dôležité predovšetkým:**
 - **Myšlienkové obrazy** – *nezreteľné subjektívne predstavy bez zmyslového vstupu,*
 - **Eidetické obrazy**
 - **Synestézie** – *vnem v určitej kvalite sprevádzaný obrazmi v inej kvalite,*
 - **Halucinácie**
 - **Paranormálne halucinácie** – *zážitok vízie, zjavenie ducha*
 - **Pseudohalucinácie** – *neskutočnosť halucinovaného si človek uvedomuje*
 - **Snové obrazy**
 - **Hypnogogické obrazy** – *jasné, detailné obrazy vyskytujúce sa náhle v stavoch ospalosti pred spaním*
 - **Hypnopompické obrazy** – *pri prebúdzaní*

Nakoľko je fantázia procesom spracovania reálnej skutočnosti v nových, neočakávaných kombináciách možno ju považovať za súčasť tvorivosti.